

Quan l'activitat docent es trasllada fora de l'aula: rutes i viatges lingüístics i literaris

Alexandre Bataller Català

Universitat de València

Introducció

La comunicació que ací presente pretén exposar i valorar un seguit d'activitats extraescolars consistents en la realització de rutes i viatges amb un fil conductor lingüístic o literari, fruit de la pràctica personal docent duta a terme durant els últims setze anys a l'IES Campanar de València, amb diversos grups i generacions d'alumnes de batxillerat, tant de l'assignatura comuna "Valencià: llengua i literatura" com de l'optativa de literatura catalana (anomenada "Valencià: literatura" o "Literatura contemporània: Valencià").¹ Aquestes propostes d'activitats complementen la pràctica docent d'ensenyament de la llengua i la literatura, fent costat a unes seqüències didàctiques basades en la creativitat literària, concretament en els anomenats "tallers literaris" (una qüestió que he exposat a BATALLER, 2003) i en el treball de lectura i comentari d'obres literàries representatives de la història de la literatura catalana.

La nostra proposta, fruit de molts anys d'experimentació amb els alumnes, pren ací la forma d'un assaig, un esboç del plantejament general de la qüestió, amb idees extretes de la pròpia experiència, de les meues anades i vingudes amb diferents generacions d'alumnes, de l'exploració dels llindars que cal travessar per aconseguir que la nostra interacció siga directa i efectiva. No cal dir que em fa un goig especial que siga la ciutat de Girona, a on tants anys i cursos he vingut acompanyat d'alumnes, el lloc on expose aquestes qüestions.

El professor de llengua i literatura i les rutes literàries

El professor de llengua com a propiciador de contextos d'ús lingüístic

La situació sociolingüística dels alumnes del nostre centre no difereix massa de la que descriu Ferran Colom en el seu estudi de la llengua entre els joves estudiants de la ciutat de València pel que fa a coneixements, usos i actituds.² És ben cert que el català no és la llengua d'ús vehicular entre els joves, però el centre escolar és per tots l'espai on la poden escoltar a diari: *La minsa*

¹El curs 1997-98 hi havia a l'IES Campanar de València 1100 alumnes i 71 professors. D'entre les 31 unitats amb què comptava, 8 eren de 3r de BUP, amb un total de 240 alumnes dedicats a l'estudi monogràfic de la literatura. Deu anys després, el curs 2007-08 es reparteix entre 489 alumnes i 60 professors, distribuïts en 19 unitats, 15 d'ESO i 4 de batxillerat. L'optativa de "Literatura catalana" ha tingut una continuïtat ininterrompuda durant tot aquest temps.

²Sobre la norma social d'ús de la llengua oral a la ciutat de València i la seua relació amb l'ensenyament vegeu HERNÁNDEZ DOBON, 2002. Per valorar la importància de les actituds interdialectals per a la viabilitat de la nostra comunitat lingüística vegeu CALAFORRA, 1996. La importància de reconstruir la relació entre llengua i identitat entre els joves ha estat posada de manifest a JOAN I MARÍ, 1999.

presència del valencià en el medi social en general, i en particular en el marc escolar, mitjans de comunicació, publicitat, esports, món laboral i institucions públiques no sembla suficient per a assegurar que la majoria dels joves estudiants de València assoleixen una competència en valencià equivalent a la que tenen en castellà. Fora de l'àmbit familiar, el marc escolar constitueix en l'actualitat pràcticament l'únic mecanisme d'aprenentatge. (COLOM, 1988: 166)

Tot i això, allò que encara comprovem animosament és l'actitud positiva cap a l'ús personal i social de la llengua, malgrat tots els obstacles: *Els nostres joves presenten, en general, unes actituds favorables cap a la llengua pròpia, en un grau superior al que es podria esperar a partir del seu comportament lingüístic. (COLOM, 1988: 167)*

Molts alumnes no donen el pas a parlar-se entre ells en valencià ("em fa vergonya", "no ens naix", "ens hem conegut parlant en castella i ara ens costa canviar", són alguns dels arguments emprats). És per això que considerem que una de les missions del professor de llengua i literatura (vegeu BALLESTER, 2007) és "fer de la resistència, la constància, la paciència i l'activisme constant les armes que permetin superar aquesta desídia lingüística generalitzada" (GELABERT, 2003: 212). Una de les condicions que establim en les rutes i viatges literaris és el compromís de parlar-nos tots en català en tots i cadascun dels moments del viatge. Amb això pretenem obrir un espai d'ús per a la llengua, d'una durada molt limitada, això sí, perquè no podem controlar l'ús lingüístic que cadascun dels alumnes farà en tornar a casa.

El professor de literatura com a mediador i crític

Tant en la promoció de la lectura, com en l'animació a la lectura, destinades a adolescents és important la figura del mediador, que afecta tant als professors com agents exteriors a l'escola, com ara pares, bibliotecaris i fins i tot llibreters, com a pont o enllaç entre els llibres i els lectors (vegeu en aquest sentit els treballs recollits a CERRILLO-YUBERO, 2003).

El professor de literatura no és només el presentador del panorama historicista ni tan sols el comentarista dels textos, sinó més aviat un crític i un mediador. Mediador de sabers sobre les produccions literàries i intèrpret i crític dels textos, mediador en l'exposició de metodologies d'anàlisi i portador de les funcions docents de formador i estimador o animador de lectors (vegeu al respecte els interessants plantejaments de MENDOZA, 2002). En aquest sentit la missió que assumim és la d'ensenyar a apreciar la literatura, a fruitar i valorar la literatura. L'educació i la formació literària s'orienten, doncs, cap a la formació de la recepció dels textos i les produccions literàries, a capacitar l'alumne per comprendre el discurs literari. Més enllà de la relació d'autors i obres, la nostra feina en les classes de literatura parteix d'unes premisses metodològiques que relacionem ací:

- Evitem l'historicisme com a mera relació d'autors i obres. La història literària ens aprofita per a contextualitzar les obres literàries que seleccionem. Les opinions de la crítica literària ens ajuden a entendre els textos i a forjar les nostres opinions com a lectors.
- Els comentaris de text es fan sense "plantilla" prèvia, per donar sentit al text i no al mètode. L'objectiu del comentari no és rastrejar les figures retòriques presents als textos.
- No subordinem els textos literaris a l'aprenentatge lingüístic.
- Impulsem activitats de formació lectora, amb lectures i comentaris literaris dins i fora de les aules. L'objectiu és viure la literatura com una passió.
- Apliquem activitats de producció i creació literària a partir dels textos i models literaris emprats, que ens fan gaudir del joc de ser creadors.
- Triem les obres literàries (el cànon) en funció de l'impacte i interès que poden presentar per a la formació de la competència literària dels aprenents.

Les possibilitats didàctiques de la geografia literària i les rutes literàries

Les propostes didàctiques per a treballar obres literàries associades a un context geogràfic són habituals des de fa unes dècades. Els tallers literaris necessiten orientar-se sempre cap a la vida literària real, obrir-se al món exterior a l'aula (vegeu-ne algunes propostes a ALCOVERRO, 1993 i 1998). En aquest sentit, Llorenç Soldevila ha estat un dels pioners en el treball d'unir literatura i geografia. La seua antologia *Pla, de viatge* (PLA, 1988) elaborada per alumnes mataronis de segon de BUP, fou un treball senzill i modèlic. El treball d'aquest autor ha continuat per aquesta línia i ha aportat altres propostes didàctiques destinades a a l'ESO i el batxillerat: rutes literàries d'autors amb tota mena de pautes per apropar els alumnes al descobriment de la literatura; cases relacionades amb el més destacats dels nostres clàssics; llocs literaris d'especial significació històricocultural mitificats per alguns dels nostres escriptors; i obres literàries treballades didàcticament per a poder-ne fer rutes literàries monogràfiques. És més, la pràctica mostra que aquest és un recurs molt eficaç per a l'educació literària: "Possiblement, amb els anys d'experiència didàctica des quals podem parlar, el recurs de les rutes literàries és un dels més eficaços i rendibles d'entre tots els que hem utilitzat" (SOLDEVILA, 2004: 28). Les possibilitats que ofereix el paisatge del nostre entorn han estat explorades en múltiples ocasions (vegeu CHAVARRIA, 1994 i la més recent de CAMPS-VILADEGUT, 2009). Ens aprofitem didàcticament, doncs, de la consideració de la literatura com una part del patrimoni col·lectiu, a la qual comencen a dedicar-se interessants esforços:³ *"la literatura forma part del patrimoni col·lectiu, i que això es reforça encara si, tal com passa ben sovint, la paraula escrita, la narració o el poema, naixen o creixen en un territori concret, quan empren la llengua d'aquest territori, o quan reflecteixen, descriuen o fins i tot inventen un espai real o mític"* (MIRA, 2007).

Viatges i rutes literàries

Entre les possibles activitats extraescolars relacionades tant amb l'ensenyament de la literatura com amb la diversitat geogràfica de la nostra llengua hi tenen cabuda des de les imprescindibles eixides al teatre fins a les visites d'escriptors al centre o altres menes d'encontres amb escriptors actuals organitzats per algun organisme públic o en participacions en propostes concretes (com ara l'anomenada Olimpíada de Literatura) i els itineraris que reseguixen la geografia d'un escriptor concret o d'una obra literària (per exemple, la ruta per Alginet amb Josep Lozano, a partir de la novel·la *Ribera*).

Des de la nostra perspectiva, considerem la ruta literària com a motor de les classes de literatura. La "ruta literària" és sempre conseqüència d'un treball previ a l'aula. La realització de la ruta o viatge és una part d'un procés que comença amb la lectura d'una o més obres literàries completes i d'un conjunt de textos que guiaran el nostre recorregut. El procés previ dura un parell de mesos en els quals es van ajustant els detalls i es va agumentant el *comboi* col·lectiu de realitzar l'eixida. En tornar, els dies viscuts seran rememorats i avaluats.

Dos rutes literàries d'una jornada

Ruta literària per la ciutat de València

L'últim dia del primer trimestre acostumem a fer una ruta literària per la ciutat de València, per reconèixer i actualitzar alguns referents literaris d'autors clàssics valencians. Acostuma a ser tan entranyable com productiva. Els alumnes descobreixen múltiples referents literaris associats als carrers de la ciutat on viuen. Un recorregut iniciàtic que obri les portes a les festes de nadal i que ens deixa amb la mel als llavis. El recorregut acostuma a començar en l'església de Santa Mònica

³El patrimoni literari, cases d'escriptor, museus literaris i l'anomenat "turisme de lletres" tenen un interès creixent (vegeu TORRENTS, 2007). En aquest sentit, "Espais Escrits. Xarxa del Patrimoni Literari Català" és una associació constituïda amb el suport de la Institució de les Lletres Catalanes l'any 2005, amb l'objectiu d'articular els projectes de custòdia, recerca, i difusió del llegat tangible i intangible dels escriptors de la literatura catalana, per tal de cartografiar el patrimoni literari català a través de les institucions que el vetllen i en promouen la lectura i els estudis.

(explicació dels taulells al·lusius a Eiximenis i Vicent Ferrer) i en el Monestir de la Trinitat i la seua relació amb Isabel de Villena, per passar al Museu de Belles Arts de València (amb comentari dels retaules gòtics). Després d'un dinar de grup fem un recorregut pels escenaris de la València literària medieval: la Casa del Pouet de sant Vicent Ferrer, la tomba d'Ausiàs March a la Catedral de València i la casa on visqué Ausiàs March al carrer de Cabillers. Acabem amb una lectura i escriptura de poemes en un cafè de la ciutat.⁴

Ruta per la poesia de Vicent Andrés Estellés

Després de llegir i comentar el *Llibre de Meravelles* (1971) de Vicent Andrés Estellés preparam l'anomenada "ruta estellesiana", llegint poemes i visitant els llocs viscuts tant per València com per Burjassot. Els alumnes reciten poemes relacionats una sèrie d'espais presents a l'obra de Vicent Andrés Estellés (torres dels Serrans, Catedral, Carrers de Cabillers, Russafa, Ribera, Sant Agustí a València). A la catedral de València busquem la tomba d'Ausiàs March, seguint cap al carrer de les Avellanes i el de Cabillers, on visqué i morí el més gran poeta valencià, en un itinerari fet mil voltes per Estellés, descrit al seu poema "Ací" (sobre la importància d'aquest poema per aproximar-se a Ausiàs March i a Estellés, vegeu NAVARRO, 1997). Des de l'estació de metro de Burjassot, enmig de l'Horta de València, iniciem un recorregut literari, en el qual contactem amb la filla del poeta. Després d'un dinar "estellesià" en una casaldó del centre del poble, ens acomiadarem al cementiri de Burjassot davant la tomba del poeta.

Tres mostres de viatge literari

Arribats fins ací tractarem de l'activitat més completa i diversificada de continguts i objectius, el "viatge literari" pròpiament dit, el qual comporta diverses jornades de convivència continuada entre alumnes i professors, on hi tindran cabuda totes les propostes fins ara descrites. L'assistència a obres de teatre o a qualsevol altra mena d'espectacle es succeeixen amb encontres puntuals amb escriptors, amb guies literaris, amb recitadors o amb visites a institucions emblemàtiques o a estades en espais evocadors de referents literaris.

Al País Valencià. Viatge literari i lingüístic a Elx

Al centre de la comarca més meridional que parla català, es troba la ciutat d'Elx, on viu i escriu el poeta i arquitecte Gaspar Jaén i Urban, al qual visitem després de la lectura d'alguns dels seus llibres (preferentment, *Fragments*). Quan Gaspar Jaén va nàixer, Elx era una ciutat mitjana, a la vora del riu Vinalopó, dedicada a la producció de sabates, envoltada per horts de palmeres, que s'extenien fins arribar a la mar. La ciutat ha crescut molt, però conserva el seu encant i manté la tradició de representar el Misteri, un drama litúrgic sobre l'ascensió de Maria cantat en català, els dies 15 i 16 d'agost. Els poemes de Gaspar Jaén, però també els seus assajos, descriuen apassionadament l'ambient de la festa d'Elx, el paisatge de palmeres i de tota la seua cultura agrària, les platges del Carabassí, els pescadors de Santa Pola i l'illa de Tabarca. L'hort de Motxo, un dels últims horts de palmeres d'Elx que ha conservat l'ambient agrari original, proper al jardí més conegut de l'Hort del

⁴D'aquesta manera valora la ruta l'alumna de primer de batxiller Andrea Sánchez-Bernet: "El dia 19 de desembre de l'any passat, tot i ser l'últim dia del primer trimestre no em vaig alçar pensant en les notes ni en les vacances. Ens havien venut l'excursió de valencià per València com una experiència indispensable, i jo ho creia, però em preguntava, expectant, de què anava exactament. (...) Considere especialment memorable (fins i tot emocionant) el nostre recorregut pels escenaris de "Camals mullats": "carrer de la Pau, Parterre, Glorieta, semàfor de jutjats, frenada en sec i els dos a terra". (...) També fou molt bonic el poema d'Estellés que [el professor] ens recità davant la casa d'Ausiàs March (...). Creia que ja res podria (ni calia) millorar el dia i eixe cafè, els tés estranys, la decoració, l'ambient... ho feren amb escreix. El que m'impressionà de debò fou el raconet amagat amb una escala més amagada que portava aun altre raconet inaccessible per als no iniciats. Semblava impossible que hi hagués eixa mena de microcosmos apartat del món just al centre de València. Tampoc semblava possible que pugués millorar, i ho va fer quan vam començar amb les poesies, tant a escriure-les com després a llegir-les. M'és difícil escollir una part del dia, encara així, crec que és aquesta la que destaca un poc més a la meua memòria i demana a qui llegeixi això, que ho tingui en compte a l'hora de repetir l'excursió per quedar-nos-hi més temps". (SÀNCHEZ-BERNET, 2009)

Cura, és la base del paisatge literari de Gaspar Jaén, escenari de la nostra visita literària (aquesta és una de les rutes que proposem a BATALLER-CRESPO-ESPÍ-LLOPIS-NARBON, 2007).⁵

Després de fer nit a la platja de Pinet, acostumem a visitar Santa Pola i Tabarca i, en alguna ocasió hem completat la visita a Altea, amb l'escriptor Joan Borja, autor del llibre *Les llegendes del sud*, el qual ens ha fet de guia amb la lectura de fragments literaris seus (vegeu BORJA, 1998).

A Catalunya. Viatge a Barcelona i Girona

La visita a Girona ha estat sempre presidida pel referent literari que proposa la novel·la de Prudenci Bertrana, *Josafat* (1906), una joia de la novel·la modernista, ambientada a la catedral. El complement són els textos que Josep Pla dedica a la ciutat (vegeu PLA, 1998) i diversos poemes i poetes que en parlen (vegeu ARAGÓ, 1998). En moltes ocasions hem gaudit de les impagables explicacions literàries de Pep Bosch i de Joan Moreno, membres de l'equip de guies literaris anomenat "Llegendes de Girona" (vegeu el seu treball BOSCH-MORENO-SALIP, 2004).

A Barcelona les possibilitats d'acció en són moltes: l'assistència a representacions teatrals (especialment al Teatre Nacional de Catalunya i al Teatre Lliure), a espectacles musicals (a l'Auditori, al Luz de Gas, etc.), la visita a tres institucions emblemàtiques (Biblioteca de Catalunya, Institut d'Estudis Catalans i Ateneu Barcelonés), a diversos mitjans de comunicació (TV3, Catalunya Ràdio) i institucions univesitàries (la Biblioteca de la Universitat Pompeu Fabra), el contacte amb escriptors a partir de la lectura d'un llibre ambientat a Barcelona (*Postal de Krypton* de Jordi Cabré), recorreguts a partir d'una obra literària (les cases de Joan Salvat-Papasseit o el barri de Gràcia seguint *La plaça del Diamant* de Mercè Rodoreda, vegeu CASALS, 1995), les visites a museus diversos, a llibreries, al Mercat de llibres vells de sant Antoni, etc.

La connexió amb els continguts curriculars és evident. Des de la comprovació dels canvis operats en l'estatus de la llengua i la literatura catalanes des del modernisme ençà fins al descobriment dels efectes del procés de normativització lingüística encetat per Pompeu Fabra al capdavant de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans, visible en la presència de la llengua al carrer i en tota mena de plataformes culturals.⁶

⁵En algun cas, la premsa local se n'ha fet ressó de l'activitat literària: "Jaén no ocultaba ayer la satisfacción que le ha producido una actividad de este tipo. "Es innegable que te sientes halagado, reconocido y valorado", indicó el autor ilicitano, quien introdujo a los estudiantes valencianos en Elche con la visión "de desazón que al poeta moderno le produce la ciudad. Baudelaire y Cavanilles serán dos referencias en esta introducción", señalaba ayer el poeta". (SABUCO, 2007)

⁶L'alumna de segon de batxiller Neus Salvador expressa de manera diàfana la relació d'amor a les ciutats de València i Barcelona, amb totes les contradiccions sobre el diferent estatus de la llengua comprovat en una i altra: "Benvolguda València: Avui em preparo per deixar-te durant uns dies, saps que no m'agrades massa, però no es culpa teva, no et sentis ofesa, per favor. Potser és cosa d'aquells que t'han convertit en un espectacle turístic i comercial. La part que em correspon en aquest instant és dir-te adéu, però no és un adéu per sempre, només un fins demà, a la fi sempre acabo tornant a tu, no t'abandono. No sabria fer-ho, tampoc puc fer-ho. No tingues por, no em quedaré a Barcelona ni a Girona per sempre, no ho he de fer, potser acabarien sense agradar-me per avoriment, per passar massa temps vivint allà, i si vull mantenir-les com als meus petits paradisos, he d'anar de tant en tant, buscant repòs i tranquil·litat. València, no em trobaràs a faltar, tampoc jo et trobaré a faltar a tu, però si a les persones que deixo durant aquests dies tot i que sempre es porten al cor, tu no ets al meu cor, cap lloc ni cap territori l'ocupa, ja ho saps, no se estimar el nom d'un país, però si valoro aquella cultura i aquella llengua que des de ben petitona vaig conèixer i fer pròpia, era habitual. Tu, ciutat de meravelles, ets un món per descobrir, un món que molts contaminen, ara estàs contaminada. ¿Quan t'alliberaràs? A la meua tornada les coses no hauran canviat, les dues ho sabem, però qui sap si després, més tard, a tu t'arriba l'hora de ser qui eres, qui has estat. Vigila i vetlla per tots, sé que ho saps fer molt bé. Fins prompte, meravella perduda.

I és ací on torna a ser essencial, en el clàssic triangle pedagògic coneixement-ensenyant-aprenent, el paper del docent durant les eixides extraescolars: són dies intensos de molta proximitat amb els alumnes, amb espais de temps compartits per establir converses i reflexions, amb moments d'interrelació i de cerca de moments per a l'escriptura de textos breus, com ara "cadàvers exquisits" elaborats per tot el grup participant, en algun espai emblemàtic de la ciutat ("Els quatre gats" o "L'ovella negra").⁷

A les Balears. Viatge a Mallorca

Aquest viatge ha estat realitzat al gener, entre les festes de sant Antoni i sant Sebastià. A més de seguir les passes de Ramon Llull (monestir de Miramar, església de sant Francesc i Puig de Randa), dels poetes mallorquins (amb una ruta literària pel cementiri de Palma a càrrec dels professors de la UIB Gabriel Sampol i Nicolau Dols) i de participar en les mostres de cultura popular que ens oferiren les festes de sant Antoni (a Artà i Sòller) i sant Sebastià (a Palma), prepararem la lectura de la novel·la de Llorenç Villalonga, *Mort de Dama*, i en férem un recorregut literari pels carrers de Palma, amb atenció als espais urbans que s'hi descrivien, incloent el Parlament de les Illes Balears, amb l'excel·lent guia Gaspar Valero (veieu els seus treballs VALERO, 1994, 1999 i 2002).

La participació en la festa de sant Antoni a Artà amb els foguerons, les cançons populars i els inevitables dimonis, provocà que un bon grup d'alumnes connectara d'immediat amb els joves artanencs, amb els quals s'hi establí una ràpida comunicació en català (amb les inevitables variants dialectals) que continuà més enllà del viatge. Així mateix tots els guies (a més del conductor de l'autobús, personal de l'hotel, etc.) han emprat la variant mallorquina.

Fruit d'aquella intensa experiència, els alumnes elaboraren diversos treballs literaris, entre ells la narració "Dona Maria Antònia de Bearn", escrita per l'alumna Teresa Àlvarez, una magnífica recreació literària d'un memòria de ficció a partir del personatge universal creat per el gran autor mallorquí. Que una jove autora valenciana escriga sobre un personatge literari mallorquí, i que el seu treball siga després reconegut en un premi literari català, tanca simbòlicament el cercle d'un espai comú, ben estimat, que s'expressa i vol viure en la llengua pròpia. Aquest és l'inici del seu relat, força revelador de la recepció d'aquesta proposta literària: *Fa uns quants mesos, no importa quant exactament, ens en vam anar a Mallorca amb l'institut. No va ser un viatge de fi d'estudis com els del noranta per cent dels col·legis de València: tenia un motiu literari. Feia fred perquè era gener, però la contemplació dels foguerons de sant Antoni i la joia de la gent mallorquina ens reconfortava. Abans d'anar-hi, com és el cas, ens havien fet llegir la crítica novel·la Mort de dama del cèlebre escriptor Llorenç de Villalonga.*

Quan vaig acabar de llegir-me-la, vaig tenir la sensació de soledat i buit que et produeixen alguns llibres, per haver d'abandonar tots aquells personatges amb qui has conviscut durant setmanes de lectura, amb els quals finalment et sents estretament lligada perquè has seguit la vida de tots ells posant-te en la seua pell, sofrint les seues desgràcies i alegrant-te pels moments feliços. Després del trosset de vida passat junts, se'n van per a no tornar mai més.

Em vaig enamorar, sobretot, del personatge de Maria Antònia de Bearn, l'únic encara viu que conserva amb dignitat la memòria d'un ordre social aristocràtic que ha durat segles, però que ja no té cap poder sobre la societat. Moltes vegades he arribat a pensar que tot el que va passar al viatge va ser gràcies a la força de la meua imaginació.(...)

⁷Trie a continuació alguns versos d'uns "cadàvers exquisits" escrits pel grup d'alumnes participants, representatius de l'actitud amb què es participa en el viatge: "un viatge diferent, amb passió per la nostra llengua i sobretot molt de seny!", "tornar a València amb l'enyorança de cada dia viscut ací", "el nostre seny perviu als raonaments de la nostra vida catalanitzant", "nois i noies que aquesta experiència ha obert els seus ulls a una altra forma de vida" (vegeu <http://lesparaulesdelsilenci.blogspot.com/2009/03/les-branques-de-larbre-es-balancejaven.html>).

Quan el nostre professor de valencià ens va dir que aniríem a visitar l'antiga csa on vivia Villalonga, al centre antic de Palma, em vaig il·lusionar moltíssim. Encara que puga semblar una bogeria, crec que allotjava l'esperança de tornar a veure aquells personatges amb els quals havia compartit tant, i que tot just m'acabaven d'abandonar. De sobte, em sentia més a prop de tornar a entrar-hi en contacte. (ALVAREZ, 2005: 55-56)

El reforçament de les actituds lingüístiques com a cloenda

Com pogut comprovar al llarg de l'exposició, la llengua i la literatura, associades a uns llocs i a uns paisatges, han estat font de gaudi estètic i literari i el punt d'inflexió en una presa de consciència respecte a la pròpia llengua, la base del futurs contextos favorables cap a l'ús, amb el reforçament d'una sèrie d'actituds lingüístiques:

- La capacitat d'intercomunicació entre totes les varietats del català.
- La llengua i la literatura catalanes com un patrimoni cultural propi.
- El reconeixement del valor de prestigi de la llengua.
- El descobriment d'altres situacions sociolingüístiques diferents a la nostra.
- El models lingüístics positius que serveixen de referència engrescadora cap a l'ús social de la llengua.
- La reflexió sobre la necessitat d'usar la llengua i el compromís social i cívic cap a alguna mena de forma de canvi en les normes d'ús.

La proposta de fer classe fora de l'aula, les rutes i els viatges literaris, són propostes que obrin les portes de l'aula al món exterior, a la llengua i literatura catalanes des del més proper al més llunyà. Són experiències que acostumen a deixar una petjada duradora i que, en moltes ocasions, es transformen en un dietari personal, en la redacció de textos poètics al·lusius i, quasi sempre, en la consolidació d'unes actituds favorables cap a l'ús personal de la llengua. El descobriment d'una geografia literària i lingüística, d'una comunitat lingüística definida més enllà de les fronteres del nostre barri de la ciutat de València són uns objectius molt estimables difícilment aconseguibles sense haver-nos mogut de l'espai físic de l'aula.

Bibliografia

- ALCOVERRO, Carme (1993) *Llegir per escriure. Escriure per llegir. Tallers literaris a l'ensenyament secundari*, Barcelona, Barcanova.
- ALCOVERRO, Carme (1998) "Tallers literaris i activitats culturals a l'ensenyament secundari", *Articles de didàctica de la llengua i la literatura*, 16, pp. 49-59.
- ÀLVAREZ SOLER, Teresa (2005) "Dona Maria Antònia de Bearn", ÀLVAREZ, T. *et alii* (2005) *Contes 2005*, Barcelona: La Busca edicions, pp. 55-63.
- ANDRÉS ESTELLÉS, Vicent (1971) *Llibre de meravelles*, València: ed. 3 i 4.
- ARAGÓ, Narcís-Jordi (1998) *La Girona dels poetes: antologia*; Girona: Ajuntament de Girona.
- BALLESTER, Josep (2007) "Anotacions sobre les funcions del professorat de llengües", *L'educació literària*, València, PUV, pp. 43-47.
- BATALLER, Alexandre – CRESPO, Isidre – ESPÍ, Antoni – LLOPIS, Tomàs, NARBON, Carme (2007) "Das Land Valencia", en *Literarische Routen der katalanischen Kultur*, Barcelona, Institut Ramon Llull, pp. 38-43.
- BATALLER, Alexandre (2003), "El taller literari a l'ensenyament secundari: balanç d'una experiència didàctica", en MARTINES, Vicent (coord.) ALBEROLA, Patrícia *et alii* (2003) *Llengua, societat i ensenyament*, Alacant, Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana, vol. 1, pp. 269-293.
- BORJA, Joan (1998) *Meleagre*, Altea: Lanuza.

BOSCH, Pep - MORENO, Joan, SALIP, Rosamaria (2004) *Les Set portes del Call*, Girona: Curbet Comunicació Gràfica.

CALAFORRA, Gillem (1996) "Algunes observacions sobre les actituds interdialectals, la planificació lingüística i l'àmbit educatiu", *Actas do IV Congresso Internacional da Língua Galego-Portuguesa na Galiza*, La Corunya: AGAL, pp. 21-28.

CAMPS, Josep –VILADEGUT, Miquel (2009) "Les rutes literàries com a introducció a la geografia artística dels escriptors", Jornada sobre Literatura i Ensenyament, 18-III-2009, Universitat de Lleida, [http://www.aulamariustorres.org/activitats/jornades/jornada5_bibliografia.pdf]

CASALS, Montserrat (1995) "La Ciutat, una casa, un trencaclosques", *El Temps*, vol. XII, núm. 586, (11-XI-1995), pp. I-VIII.

CERRILLO, Pedro – YUBERO, Santiago (coord.) (2003) *La formación de mediadores para la promoción de la lectura*, Cuenca: UCLM.

CHAVARRIA, Joan – DOLÇ, Jordi – PONT, Màrius (1994) *El paisatge com a itinerari*, Barcelona: Columna.

COLOM, Ferran (1998) *El futur de la llengua entre els joves de València: coneixement, ús i actituds lingüístiques en els joves estudiants de la ciutat de valència*, Paiporta: Denes.

GELABERT, Joan (2003) "La creació d'espais d'ús per a la llengua entre els joves", *Treballs de sociolingüística catalana*, 17, 2003, pp. 211-224.

HERNÁNDEZ DOBON, Francesc Jesús (2002) "Notes sobre el valencià a València", *Treballs de sociolingüística catalana*, 16, pp. 139-145.

JAÉN I URBAN, Gaspar (1991) *Fragments*, València: Edicions 3 i 4.

JOAN I MARÍ, Bernat (1999) "Sobre actituds lingüístiques entre els joves dels Països Catalans", *Escola Catalana*, 364, pp. 10-12.

MENDOZA, Antonio (2002) "Las funciones del profesor de Literatura: bases para la innovación", *Aspectos didácticos de lengua y literatura*, 12, pp. 109-140.

MIRA, Joan Francesc "Territori, llengua, literatura, identitat", *III Seminari sobre patrimoni literari i territori*, Mora d'Ebre, 8-XI-2007

[http://www.espaisescrits.cat/downloads/cat/Joan_Francesc_Mira_conferencia_inaugural.pdf]

NAVARRO, Alexandre (1997) "De com vaig descobrir Ausiàs March", *Abalorio. Revista de Creació*, 24-25, pp. 73-77.

PLA, Josep (1988) *Pla, de viatge*, a cura de Sandra CAMBRAY i Llorenç SOLDEVILA, Barcelona: Destino.

SABUCO, Mariola (2007) "Referencias de un poeta", *Información* (edició Elx), 25-06-2007, p. 9.

SÀNCHEZ-BERNET, Andrea (2009) "Un bon dia. Ressenya de la jornada literària del dia 19-12-2008", treball de 1r de batxillerat, València: IES Campanar.

SOLDEVILA, Llorenç (2004) "Ensenyar història de la literatura a segon cicle de secundària", BORDONS, Glòria – DÍAZ-PLAJA, Ana (ed.) *Ensenyar literatura a secundària: formant lectors crítics, motivats i cultes*, Barcelona: Graó, pp. 19-29.

SOLDEVILA, Llorenç (2005) *Geografia literaria dels Països Catalans*, memòria de la Llicència d'Estudi 2004-2005 [<http://www.xtec.es/sgfp/licencies/200405/memories/998m.pdf>] ⁸

⁸Edició en 10 volums pendent de publicació per la UVic: I. Catalunya. Comarques barcelonines; II. Catalunya. Comarques lleidatanes; III. Catalunya. Comarques tarragonines; IV. Catalunya. Comarques gironines; V. Alguer, Andorra, Catalunya Nord i Franja de Ponent; VI. País Valencià; VII. Illes Balears i Pitiüses; VIII. Rutes literàries; IX. Universos literaris; X. Barcelona literària.

TORRENTS, Carme (2007) “El patrimoni literari català i consum cultural”, CODINA, F. – PINYOL, R. – TORT, A. – TONEU, M. (coord.) *Miscel·lània Ricard Torrents Scientiae patriaeque impendere vital*, Vic: Eumo editorial, pp. 595-607.

VALERO, Gaspar (1994) *Camins i paisatges. Itineraris culturals per l'illa de Mallorca*, Olañeta Editors, Palma de Mallorca.

VALERO, Gaspar (1999) *Palma, ciutat de poesia*, Palma: Ajuntament de Palma.

VALERO, Gaspar (2002) *Palma, ciutat de narrativa*, Palma: Ajuntament de Palma.